

رابطه هویت ملی با همگرایی اعراب خوزستان با نظام سیاسی

ابراهیم حاجیانی^۱

ناصر شیردل^۲

چکیده

انسجام اجتماعی و حفظ و تداوم ثبات، نظم و یکپارچگی ملی از مهم ترین دغدغه های رهبران سیاسی و مسئولان امنیتی و متفکران اجتماعی است. با توجه به حساسیت های خاص استان خوزستان و بکارگیری تجربیات پژوهشگر در این زمینه، تحقیق حاضر با هدف بررسی رابطه هویت ملی با همگرایی اعراب خوزستان با حاکمیت صورت گرفته است. پژوهش با استفاده از روش همبستگی انجام پذیرفته است و از نوع کاربردی است. روش ها و ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسش نامه، مشاهده و استفاده از جستجو های کتابخانه ای و اینترنتی بوده است. برای اثبات روایی و اعتبار پرسشنامه (محقق ساخته) از نرم افزار SPSS-23 استفاده شده است و با روش اعتبارسنجی آلفای کرونباخ محاسبه شده است. از آزمون «آزمون کالموگراف - اسمیرنوف» برای تجزیه و تحلیل پاسخ های بدست آمده استفاده شده است. یافته های تحقیق حاکی از آن است که بین هویت ملی با نظام سیاسی کشور رابطه معناداری برقرار است به عبارت دیگر هر چه شاخص ها و مولفه های هویت ملی در بین قوم عرب بیشتر باشد؛ همگرایی آنان با سایر اقوام و نظام سیاسی ارتقاء می یابد.

واژگان کلیدی: هویت ملی، همگرایی، نظام سیاسی

ebhajiani@gmail.com
nashirdel59@gmail.com

۱. دانشیار دانشگاه شاهد
۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد دانشکده فارابی (نویسنده مسئول)

موضوع قومیت ها در سرفصل امنیت ملی هر کشور جایگاه مهمی را دارا است. در عصر حاضر یکی از الزام های توسعه در جمهوری اسلامی ایران برای تحقق سند چشم انداز بیست ساله تکیه بر همبستگی و اتحاد ملی و مشارکت عمومی برای همگرایی قومیت ها، مذهب ها، اقلیت ها و گروه های قومی است، تنوعات دینی، مذهبی و قومی و وجود خرده فرهنگ های متفاوت منطقه ای از ویژگی های جامعه ایران به شمار می رود، که برخی از ادوار تاریخی و عمدتاً به دلیل مداخله های استعماری قدرت های بزرگ بین المللی زمینه ساز پیدایش مسائل و بحران هایی شده است. پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) زمینه ساز تکوین رویکردهای نوینی بر مبنای اخلاق، معنویت و آموزه های توحیدی قرآنی در حوزه مدیریت سیاسی و فرهنگ غنی و انسان ساز آن نگاهی ویژه به انسان به مثابه خلیفه الله علی الارض داشته و با تاکید بر مشترکات، همه انسان ها را میوه های درخت واحدی قلمداد می کند که به طور فطری در مسیر الهی قرار دارند. بر همین مبنا اقوام مختلف ایرانی به رغم تفاوت های مختلف زیر ایرانی بودن در طول تاریخ، ملت و سرزمینی متحد بوده اند. (عزیزی، ۱۳۹۱: ۸۱۴) از این رو مفهوم همگرایی و تاکید بیشتر بر این اشتراکات و اتحاد قابل توجه است.

قلمرو اصلی قوم عرب، استان خوزستان واقع در جنوب غربی ایران است. خاستگاه اصلی اعراب ایران قبایل بزرگ عرب عربستان همچون بنی تمیم، بنی اسد، بنی سعید و عباده هستند. هم اکنون در این استان ۶۳ قبیله و عشیره و طایفه مهم عرب زندگی می کنند. ساکنان منطقه عرب نشین خوزستان از حیث زبان و قومیت، اصالتاً عرب و عمدتاً شیعه مذهب اند. قلمرو ناحیه عرب نشین شیعه مذهب به مناطق جنوبی عراق نیز گسترش پیدا می کند. از آنجا که این استان از ظرفیت های زیادی در بخش منافع ملی کشور برخوردار است؛ به جهت حفظ و بهره گیری از این منافع نیاز است بین اقوام و عشیره های عرب با نظام سیاسی کشور اتحاد و وحدت ایجاد و یا تقویت گردد که در نتیجه آن منجر به رضایت در بین شهروندان عرب زبان گردد. بنابراین در این تحقیق سعی شده ارتباط بین هویت ملی و همگرایی اعراب خوزستان مورد بررسی قرار گرفته و سپس به ارتباط آن با نظام سیاسی پرداخته شود.

بیان مسأله

در جوامع چند قومیتی یا پلی ژنیک، موضوع همزیستی مفهوم تنوع قومی یا وحدت ملی امریست منوط به اتخاذ رهیافتی که بتواند در عین کثرت در خرده فرهنگ های قومی،

وحدت در منش ملی را محقق سازد. قومیت با زیر عنوان هایی چون انفکاک قومی، علایق قومی، گرایشات واگرایانه، استقلال خواهی، هویت قومی و چالش های قومی در مقیاس ملی عناوینی است که نیازمند مطالعه از منظر امنیت ملی و هویت ملی است. (عیزی و مفرد، ۱۳۹۱: ۸۱۷) خوزستان بیشترین فشردگی جمعیت عرب زبان در بخش جلگه ای مرکزی و غربی استان، هم مرز و حتی در جدار مرز ایران و عراق می باشد و این نوع پراکنش جغرافیایی جمعیت، نخست، بستر مناسبی را برای اندر کنش همه جانبه مهیا کرده است. دوم، زمینه ساز تسهیل نفوذ دولت های عراق، سازمان ها و حزب های وابسته به آن برای دخالت در امور داخلی ایران شده است و سوم: موقعیت مرزی و در عین حال موجب دور افتادگی، پرت بودن و در حاشیه قرار گرفتن بخش عمده ای از عشیره های عرب نسبت به مراکز جغرافیای کشور و نتایج فرهنگی حاصل از آن شده است. (کریمی پور، ۱۳۸۰: ۴۴) همچنین خوزستان با پشتیبانی های بین المللی، شامل: پشتیبانی بیشتر دولت های عرب به ویژه: مصر، عربستان، لیبی، کویت، عراق و... طی چند دهه اخیر استقلال خوزستان و با الحاق آن به عراق و قبل از آنها امپراتوری بریتانیا به ظاهر پشتیبان این طرح بوده اند. (لنچافسکی، ۱۹۴۸: ۳۸۰) در ادامه تاسیس جنبش های خلق عرب، جبهه آزادی بخش اهواز، جبهه التحریر یا جبهه آزادی بخش خوزستان با پشتیبانی آشکار و روشن دولت ها و نمایندگان پارلمان برخی کشورهای عربی و استکباری از طرح جدا شدن خوزستان از ایران، اختصاص شبکه های ماهواره ای (رادیویی و تلویزیونی) و تبلیغ تجزیه طلبی و بدبینی نسبت به نظام حاکم، چاپ و پخش کتب و نشریات مخرب، آموزش های نظامی و برپایی جنگ های چریکی در جدار مرز و انجام اقدامات جاسوسی، خرابکاری و بمب گذاری در تاسیسات نفتی و شهری و تحمیل جنگ ۸ ساله تمام عیار به ج.ا.ا و ظهور گروهک های تکفیری و سوق دادن آنان به سوی مرز با توجه به دارا بودن برخی اشتراکات قومی و فرهنگی، بخشی از پشتیبانی های بین المللی در راستای تقویت واگرایی اعراب خوزستان نسبت به حاکمیت مرکزی می باشد. (ولدانی، ۱۳۷۱)

در کنار عوامل ذکر شده، عوامل زبانی، نژادی و قومی، ساختار طبقه ای، خاستگاه و حافظه تاریخی، استقرار مرزی، نقش و نفوذ کمرنگ قدرت و مدیریت سیاسی ملی و منطقه ای و عدم توسعه متوازن اقتصادی با وجود قطب برتر اقتصادی، صنعتی و... بستری مناسب را برای واگرایی مهیا ساخته است، که نتیجه آن، تضعیف مولفه های امنیت ملی و به خطر افتادن ابعاد مهم آن مثل هویت ملی خواهد شد.

بنابراین در این پژوهش تلاش خواهد شد ابتدا رابطه هویت ملی با همگرایی مشخص و سپس تاثیر آن بر نظام سیاسی ج.ا.ا مورد بررسی قرار گیرد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت خوزستان در مسائل قومی، ناشی از فعالیت‌های قومی چند سال اخیر است که تحت تأثیر عوامل گوناگونی از جمله حضور بیگانگان در منطقه بوده است. جریانات فعال در مسائل قومی خوزستان، گروه‌های معاند با پایگاه فکری غرب‌گرا و اخیراً گروه‌های تکفیری دارای اهداف خاص سیاسی، فرهنگی و امنیتی هستند که اکثراً غیر بومی بوده و سابقه فعالیت‌های سیاسی فکری آنها در تقابل با نظام جمهوری اسلامی بوده است. هویت قومی در صورت تبدیل شدن به قوم‌گرایی افراطی و احساس برتری به اقوام دیگر به تعبیری سیاسی شدن هویت قومی، می‌تواند منشاء تعارض قومی و مانع همبستگی و انسجام ملی در سطح جامعه شود (نواح، قیصری ۱۳۸۹).

از آنجایی که اقوام ایرانی همواره از نظر هویت ملی در شرایط مختلف تاریخی به بحران هویت دچار شده‌اند و این تنوع قومی در ایران باعث اختلال شکل‌گیری یک هویت غالب کلی و ملی شده است. در صورت نپرداختن به موضوعات همگرایی و هویت ملی می‌تواند منجر به مشکلات متعددی به شرح زیر گردند:

۱- باعث غفلت از نارسایی‌ها و عقب‌ماندگی‌ها و محرومیت‌های نسبی تاریخی و ویرانی‌های عمومی شهرهای عرب زبان می‌گردد.

۲- باعث عدم سیاست‌گذاری قومی صحیح در استان خوزستان می‌گردد.

۳- وفاداری ملی و تعلق خاطر به هویت ملی را نزد گروه‌های اجتماعی و اقوام زبانی دچار خدشه نماید.

۴- هویت‌های قومی و نژادی تشدید می‌گردد.

۵- اثرات نامطلوبی به هویت و امنیت اجتماعی وارد می‌نماید.

اهداف، سوالات و فرضیات تحقیق

هدف تحقیق: بررسی رابطه هویت ملی با همگرایی اعراب خوزستان با نظام سیاسی.

سوال اصلی: چه رابطه‌ای بین هویت ملی با همگرایی اعراب خوزستان وجود دارد؟

سوال فرعی: چه رابطه‌ای بین همگرایی اعراب خوزستان با نظام سیاسی وجود دارد؟

فرضیه تحقیق: بین هویت ملی با همگرایی اعراب خوزستان با نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه فرعی: بین همگرایی و همبستگی اعراب خوزستان با نظام سیاسی ج.ا.ا رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه تحقیق

تحقیق‌های متعددی در خصوص عوامل موثر بر همگرایی و وابستگی اقوام ایرانی انجام شده که به بعضی از آنها که این تحقیق در ادامه آنها اشاره ای می‌گردد. ابراهیم حاجیانی، (۱۳۹۳) در پژوهشی مولفه‌های همگرایی اکراد ایرانی و راهبرد‌های آن را به روش توصیفی-تحلیلی مورد بررسی قرار داده است. در این رویکرد همبستگی اجتماعی دارای ۵ عنصر اساسی است: ارزش‌های مشترک و فرهنگ مدنی، نظم و کنترل اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی و سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی و تقلیل شکاف‌ها و در نهایت هویت و تعلقات محلی و همسایگی. در پژوهش مذکور رضایت از زندگی اصلی‌ترین متغیر مستقل تعیین‌کننده نسبت به میزان احساس همبستگی ملی می‌باشد. بعلاوه میزان اعتماد عمومی نیز در تعیین سطح همبستگی ملی نقش اصلی را بازی می‌کند. بهره‌گیری هوشمندانه از رسانه‌های جمعی و جهت‌بخشی به مصرف رسانه‌ای اکراد می‌تواند به عنوان یک ابزار مهم قدرت نرم موجب ارتقای همبستگی ملی گردد. (حاجیانی، ۱۳۹۳: ۸۷)

عبدالرضا نواح در مقاله‌ای آسیب‌شناسی مسایل قومی در ایران (مطالعه‌موردی عرب‌های شهرستان اهواز) را مورد بررسی قرار داده و عنوان نموده است احساس محرومیت نسبی در بعد سیاسی دارای اهمیت قابل توجهی است، به طور کلی این متغیر تحت تاثیر شش متغیر دیگر قرار دارد، متغیر رضایت از نظام سیاسی و نگرش مثبت به اقوام در خوزستان باعث کاهش احساس محرومیت نسبی در بعد سیاسی می‌شوند و متغیرهای احساس تبعیض در دسترسی به مشاغل و نگرش نسبت به معیشت قوم عرب، احساس محرومیت نسبی در بعد سیاسی را افزایش می‌دهند. (نواح و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۸)

اسماعیل احمدی مقدم (۱۳۸۹) در تحقیقی راهکارهای حفظ هویت ملی و ارتقای امنیت اجتماعی را مورد بررسی قرار داده و عنوان نموده است: تزلزل هویتی و برساخته شدن هویت جدید با ملاک و معیارهای غیر ارزشی و غرب‌گرایانه تهدیدی برای امنیت اجتماعی و به تبع آن امنیت ملی خواهد داشت. بنابراین شایسته است با تقویت هویت ملی از راه‌هایی نظیر هنجارسازی‌های جدید برآمده از متن دین، همچنین بازتعریف هنجارهای قبلی و تلاش در جهت استحکام آنها و عملی ساختن این هنجارها به منظور افزایش امید و احساس امنیت در جامعه زمینه را برای فضایی امن با محوریت هویت ملی فراهم ساخت. (احمدی مقدم، ۱۳۸۹: ۴۸)

مفهوم هویت و هویت ملی

هویت به معنی «چه کسی بودن» است؛ اینکه یک فرد یا یک گروه انسانی خود را چگونه می شناسد و می خواهد چگونه بشناساند یا چگونه شناخته شود. هویت پاسخی به نیاز طبیعی درانسان برای شناساندن خود به یک سلسله عناصر و پدیده های فرهنگی، تاریخی و جغرافیایی است (مجتهدزاده، ۱۳۹۰: ۷۳).

در یک نگاه کلی تر، هویت را می توان همان شخصیت تکامل یافته انسانها دانست که بر پایه عوامل محیطی و فردی شکل یافته است و فرد بواسطه آن، ابراز وجود کرده و نقش آفرینی می کند.

هویت ملی عبارت است از مجموعه خصایص و ارزش های مشترک یک ملت که افراد ملت نسبت به آنها خودآگاهی یافته اند و بواسطه آنها به یکدیگر احساس تعلق می کنند. هویت ملی، موجب تمایز یک ملت از دیگران می شود و موجبات معرفی آن ملت را فراهم می آورد و به عبارت دیگر؛ هویت ملی بر پایه خصوصیات سرزمینی، فرهنگی، تاریخی، دینی، قومی، نژادی و غیره شکل می گیرد (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۲۱۱).

هویت ملی ممکن است مجموعه نهادهایی باشد که در آن ها ارزش های مربوط به اجتماع مردم، تعیین شده است (توادز، ۱۳۷۸، ۱۹۱).

دیدگاه اسلام در خصوص هویت و شخصیت، بر اساس ملاک های روحی و انسانی است و نه بر اساس عوامل ملیتی و سرزمینی ... به عبارت دیگر، همان طور که جامعه انسانی در اسلام (امت) بر اساس مبانی اعتقادی شکل گرفته است، هویت و شخصیت افراد اجتماع نیز نشأت گرفته از عوامل روحی و فکری و معنوی می باشد و بطور کلی عوامل موثر و سازنده شخصیت و هویت مسلمانان، در سه عامل اساسی خلاصه می شود که عبارتند از: ۱- وراثت ۲- فرهنگ ۳- محیط. البته عوامل مهم دیگری نیز در اسلام مورد تاکید است که عبارتند از: عقل و پیامبران (الهامی، ۱۳۷۰: ۴۶۷).

استاد مطهری، به عنوان یک روشنفکر دینی و آسیب شناس مذهبی، که دردهای جامعه را از زاویه دینی مورد شناسایی و ارزیابی قرار می داد، به طرح دیدگاه هایی درباره هویت ایرانی پرداخته و از میان عناصر متفاوتی که به هویت ایرانی شکل داده است، به مذهب اولویت و اصالت بخشیده و عواملی چون جغرافیا، نژاد، زبان، سنن، فرهنگ و سایر عناصر هویتی را در درجه دوم اهمیت قرار داده است. از نظر ایشان مهم ترین عامل هویت یابی ایرانیان، گرایش

آنان به دین اسلام می باشد، چرا که اسلام به واسطه خصوصیات معنوی خود، توانست به ایرانیان هویت جدیدی اعطا کند و به ایرانی بودن نیز معنای جدیدی بدهد.

هویت ملی ایرانی نیز مانند هویت‌های دیگر، دارای مؤلفه‌های اساسی مخصوص به خود است. بسیاری از اندیشمندان از میان مؤلفه‌های چون: زبان، دین، جغرافیا، تاریخ، فرهنگ ملی و غیره، به اصالت زبان به عنوان پایه‌ای‌ترین مؤلفه هویت ایرانی یاد می‌کنند؛ زبانی که با وجود آمیختگی‌هایش با واژگان بیگانه، در طول تاریخ اصالت خود را حفظ کرده است. برخی دیگر به تاریخ و سرنوشت مشترک ایرانیان نظر دارند، و تاریخ ایرانیان را به عنوان مؤلفه بنیادی هویت ملی به حساب می‌آورند. طبق نظریه‌ای دیگر، وجود عامل ذهنیت مشترک و وجدان مشترک تاریخی، مهم‌ترین مؤلفه هویت ملی ایران است (تاجیک، ۱۳۷۹: ۳۵).

مؤلفه‌های مؤثر بر همبستگی (همگرایی) ملی اعراب خوزستان همبستگی ملی ناظر بر پیوندهایی است که اجتماعی را به ملت تبدیل کند و بقا و تداوم آن را تعیین کند. چنین پیوندهایی محصول علل و عوامل مختلف و متنوعی هستند و ابعاد عینی و ذهنی متعددی دارند. فرهنگ‌ها، نظام‌های اعتقادی، جهان بینی‌ها، مذاهب و ایدئولوژی‌ها در زمره عوامل ذهنی تأثیر گذار بر همبستگی هستند. از طرفی نهادهای اجتماعی همچون خانواده، نهادهای رسمی و غیر رسمی و نهاد دولت و اجزای آن، در زمره عوامل عینی آن هستند. (قمری، ۱۳۸۴: ۷)

امروزه از سوی جامعه شناسان و نظریه پردازان علم سیاست، علل بسیاری به عنوان مؤلفه‌های لازم برای ایجاد همبستگی ملی برشمرده شده که در این مقاله به سه مؤلفه مهم آن اشاره می‌شود:

۱. عناصر هویت ملی: اگر هویت ملی ایرانی را بر مبنای عناصری چون زبان، دین، تاریخ، فرهنگ، سرزمین مشترک تعریف کنیم، می‌بینیم که این عناصر ریشه در گذشته دارند و در طول زمان عامل ایجاد پیوند میان ایرانیان بوده اند.

الف) عامل زبان، ادبیات و شعر فارسی: می‌توان به ادبیات مشترک چند هزار ساله ایرانیان به عنوان یکی از عوامل مهم اشاره کرد. شاهنامه فردوسی و علاقه ایرانیان به آن یکی از نمونه‌های روشن است (یونسی، ۱۳۸۷: ۴۰). زبان فارسی به تعبیر ارنست گلنر حامل نوعی فرهنگ والا است که عامل ارتباط ایرانیان است (قمری، ۱۳۸۴: ۱۰)

ب) دین: دین چه در دوران قبل از اسلام و چه بعد از آن، عنصری هویت بخش بوده و هم اکنون با وجود اختلافات مذهبی، تأکید به اشتراکات دین اسلام مهمترین عامل وحدت بخش است.

ج) عوامل جغرافیایی و سرزمین مشترک: وابستگی مکانی هر شخص جزئی از هویت اوست. اهمیت این عامل به آن است که در چه شرایطی و در برابر چه کسی بروز کند. شرط مهم این عامل، در تهدید یا به عبارتی در رویارویی با دیگران است (یونسی، ۱۳۸۷: ۴۰). د) فرهنگ و تاریخ مشترک: این عوامل در پیدایش آداب و سنن فرهنگی خاص مؤثر بوده اند که خود باعث به وجود آمدن روحیات مشترکی در بین ایرانیان شده است (قمری، ۱۳۸۴: ۱۱). ۲. توسعه یافتگی: توسعه که خود به عنوان مهمترین هدف در صدر برنامه های دولت ها قرار دارد، دارای ابعاد مختلف سیاسی و اجتماعی و اقتصادی است که هر کدام شاخص های مربوط به خود را دارد. مقصود ما از توسعه، توسعه همه جانبه و جامع، در تمامی ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است.

در باب تأثیر توسعه بر همبستگی ملی نظریه های متعارضی وجود دارد که آنها را می توان در سه دسته نظری قرار داد. دسته اول بر این باورند که توسعه یافتگی موجب تقویت همبستگی می شود. دسته دوم معتقدند که توسعه یافتگی موجب تضعیف همبستگی ملی می شود و دسته سوم بر این عقیده اند که توسعه «تیغی دو لبه» است و بسته به اینکه در چه جامعه ای و با چه فرایندی طی شود، از یک سو می تواند موجب تقویت همبستگی و از سوی دیگر می تواند موجب تضعیف آن شود. (همان: ۲۵)

۳. روابط بین فرهنگی: ارتباط بین فرهنگی ارتباط بین آن دسته از مردمی است که ادراکات فرهنگی و سیاست های نمادین شان به آن اندازه ای مجزا است که رویداد ارتباطی را شکل می دهد که سطوح متفاوتی را در بر می گیرد. در جریان رابطه فرهنگی، فرد در معرض سایر ارزش های فرهنگی قرار می گیرد و در نتیجه، فرآیندی انعکاسی شروع می شود که موجب تعامل مثبت بین اشخاص و فرهنگ ها می شود. ارتباط بین فرهنگی به صورت مختلفی نظیر: ارتباط بین نژادی، ارتباط بین قومی، ارتباط بین فرهنگی و منطقه ای و... است.

در مجموع چنانچه روابط قومی را در رابطه با همبستگی ملی مد نظر قرار دهیم، آن را می توانیم شامل دو نوع رابطه بدانیم: رابطه دولت-قوم که رویکردی سیاسی است و رابطه قوم-قوم که رویکردی اجتماعی است. (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۱۴)

شاخص های مربوط به هویت ملی

از آنجا که مفهوم هویت ملی، با ملت سازی و ملت گرایی ارتباط مستقیم دارد و برای اینکه بتوان مفهوم هویت ملی را سنجش پذیر کرد، شاخص های سه عنصر دولت، سرزمین و

ملت به عنوان عناصری که برآیند آنها نشان دهنده شدت و ضعف گرایش فرد نسبت به هویت ملی است، از این قرار است:

شاخص های عنصر سرزمین	شاخص های عنصر دولت	شاخص های عنصر ملت	متغیرهای سطح فردی
آمادگی دفاع از سرزمین	علاقمندی به نظام ج.ا.ا.	تمایل به ازدواج با غیر عرب	میزان آگاهی فرد (مسافرت و سواد)
ترجیح زندگی در ایران	مردمی بودن نظام سیاسی	تمایل به معاشرت و همسایگی با غیر عرب	سن
پذیرش ایران به عنوان وطن	میزان توجه دولت به مشکلات	رضایت از مردم محل زندگی و همسایه ها	وضعیت اقتصادی بر اساس شاخص اشتغال
اهمیت ایران (بود و نبود آن)	مقایسه حکومت با رژیم گذشته	تمایل به هموطن بودن با غیر عرب	رضایت فردی (خانواده، زندگی فردی، همکاری با دولت، رفاه)
میزان تنفر از کشور	دلسوز بودن یا نبودن سران	تمایل به همکاری با غیر عرب	
	مستقل و وابسته بودن دولت	تنفر از عرب	
	آمادگی برای همکاری با دولت	تمایل به زندگی در میان غیر عرب	

شاخص های مربوط به هویت ملی (قیصری، ۱۳۸۸: ۴۴)

فرصت های ایجاد همبستگی ملی اعراب خوزستان با توجه به تنوع قابل ملاحظه و پراکندگی گروه های قومی - زبانی در گستره جغرافیایی کشور، بررسی میزان همبستگی این گروه های قومی با مرکزیت کشور و عامل تقویت کننده آن از اهمیت زیادی برخوردار است که در صورت برنامه ریزی مناسب، قابلیت مبدل شدن به فرصت برای حاکمیت نظام را داراست که خود می تواند گام مهمی در جهت تقویت همبستگی ملی باشد. در یک نگاه کلی، اهم این مقولات را می توان بدین شرح دسته بندی کرد:

۱. عناصر و مؤلفه های مشترک ملی، تاریخی، هویتی: وجود این عناصر در کلیه اقوام ایرانی از جمله عواملی است که می تواند در شکل گیری هویت جمعی ایرانیان نقش

تاریخ مشترک اقوام تحت نام ملیت ایرانی، زبان فارسی که به عنوان زبان مشترک شناخته شده است، اسطوره های مشترک و قهرمانان و شخصیت های ملی مشترک و بالاخره هویت ملی از جمله عناصر مهم ایجاد همگرایی است (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۴۰۸). همچنین دین اسلام به عنوان آیین مشترک ایرانیان، بیش از هزار سال است عامل وحدت بخش بوده است. به رغم وجود مذاهب مختلف شیعه و سنی، ایرانیان حول محور دین اسلام از کیان و مرزهای کشور دفاع کرده اند (خوشرو، ۱۳۸۷: ۲۷). علاوه بر موارد مذکور، به وجود برخی عوامل دیگری می توان اشاره کرد که گر چه مختص به یک قوم خاص می باشد اما به هر حال باعث افزایش تعلق خاطر آن قوم به ایران شده است. مثلاً در مورد قوم لر باید گفت یکی از عوامل همبستگی لرها با مردم ایران، وجود دولت مرکزی بوده است. لرستان تنها سرزمینی است که حدود ۸۰۰ سال حکومت محلی داشته است (امان اللهی، ۱۳۸۳: ۱۱۲). و یا توزیع جغرافیایی آذری ها، از کانون اصلی به سوی بخش مرکزی و قلمرو فارس نشین و حضور چشمگیر آنان در تهران و دیگر شهرهای مرکزی ایران، منجر به ازدواج ها و روابط سببی بی شمار آنان با سایر ایرانیان شده که این خود از مهمترین عوامل ادغام آنان محسوب می شود. (ایزدی، ۱۳۸۰: ۴۱۶)

۲. بن بست تئوریک گروه های سیاسی قوم گرا: از جمله فرصت های مهم در تحقق همبستگی ملی بن بست ایدئولوژیک و تئوریک گروه های سیاسی فعال قوم گرا در سالیان اخیر است. البته بهره مندی مطلوب از این مهم، با طراحی ساز و کارهای سیاسی و اجتماعی دقیق امکانپذیر است و بی توجهی به آن، می تواند این فرصت را به تهدید مبدل سازد.

۳. وجود شخصیت های سیاسی و فرهنگی ملی مقبول: شخصیت های سیاسی و فرهنگی ملی که از پایگاه اجتماعی مناسب و از مشروعیت و مقبولیت کافی برخوردار باشند، از عوامل مهم همبستگی آفرین می باشند. تجربه نشان داده است که در برخی انتخابات دوره های مختلف وجود برخی شخصیت های مقبول ملی از عوامل مهم ایجاد روند همگرایی در کشور است.

۴. وجود سازمان ها، احزاب و گروه های سیاسی و اجتماعی ملی: آن دسته از سازمان ها، احزاب و گروه های سیاسی و اجتماعی ملی که توان انتقال الگویی و ایجاد وفاق رویکردی و ارزشی را حداقل در یک عرصه دارا هستند، می توانند در شکل گیری و خلق «ما» های کوچک تر اما بین قومی، بین طبقه ای و بین نژادی بسیار مؤثر باشند.

۵. وجود نابسامانی ها، ضعف ها و کاستی های موجود در کشورهای همجوار: نابسامانی ها،

ضعف ها و کاستی های موجود در کشورهای همجوار محدود کننده روند جدایی طلبانه قوم گرایی و فرصت مناسبی برای تقویت روند همگرایی ملی است.

۶. ایجاد بسترهای مشارکتی در عرصه های متعدد: ایجاد بسترهای مشارکتی برای اقوام مختلف ایرانی در عرصه های متعدد، از جمله فرصت های مناسبی است که با ایجاد ذهنیت مثبت در مناطق قومی، می تواند در برانگیختن حس تعهد، ایجاد انگیزه و افزایش امید آنان به آینده مؤثر افتد. سوابق چند سال اخیر گویای آن است که مردم ایران در مناطق قوم نشین، از آمادگی قابل ملاحظه ای برای مشارکت در عرصه های سیاسی، اقتصادی و.... برخوردارند، به شرط آنکه چنین فرصتی به آنها اعطا شود.

۷. سرمایه گذاری های اقتصادی در مناطق قومی: وجود قابلیت ها و زمینه های مناسب اقتصادی در هر یک از مناطق قومی، از فرصت های مناسب جذب امکانات، توان و نیروی انسانی و قومی است. استفاده از این امکانات ضمن آنکه به رشد و توسعه ملی یاری می رساند، می تواند در افزایش وابستگی اقتصادی- اجتماعی بین منطقه ای و همبستگی ناشی از این عوامل مؤثر باشد. (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۴۱۰-۴۰۸).

۸. تقویت مجاری ارتباطاتی و اطلاعاتی بین مرکز و مناطق قومی: ارتباطات به عنوان یک عامل مهم و تعیین کننده، که نواحی مختلف کشور را به یکدیگر پیوند داده و بین نواحی کنش متقابل ایجاد می کند، در کشوری مثل ایران که جغرافیای طبیعی و انسانی ویژه خود را داراست از یک جایگاه مهم و ارزشمند برخوردار است. (کفاش، ۱۳۸۲: ۲۱۱) مسلماً در این میان رسانه های گروهی نقش مهمی را در خنثی کردن فاصله جغرافیایی و یکپارچه کردن و متحد کردن جمعیت پراکنده بر عهده دارند.

۹. تقویت روابط بین قومی: از گذشته های دور تا کنون، گروه های قومی ساکن ایران، برای رفع نیازهای متقابل خویش، همواره با یکدیگر روابط مسالمت آمیزی داشته و همین امر نوعی انسجام به آنها بخشیده است. در پرتو این امر، گروه های قومی کمتر به انزوا و استقلال گرایش داشته و تمایلات برتری طلبانه آنها معمولاً در جهت تسلط بر سراسر ایران و حاکمیت بر عموم بوده است تا تلاش برای جدایی طلبی. (رضوی، ۱۳۸۷: ۱۵)

نوع و روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی است. و در آن از روش همبستگی استفاده شده است.

جامعه مورد مطالعه و روش نمونه گیری

جمعیت این تحقیق با توجه به موضوع پژوهش، از اعراب ساکن خوزستان با حجم جمعیت

۱/۹۰۰/۰۰۰ نفر تشکیل می شود. و با استفاده از فرمول تعیین حجم کوکران و در نظر گرفتن مفروضه های آن برای حجم نمونه تعداد ۳۸۴ نفر از ساکنین شهرهای عرب زبان استان خوزستان (غالبا اهواز، خرمشهر و آبادان) به روش نمونه گیری سهمیه ای بر اساس حجم جمعیت شهرها در نظر گرفته شد.

روش ها و ابزار گردآوری اطلاعات و داده ها
روشهای گردآوری اطلاعات در این پژوهش به دو دسته کتابخانه ای و جهت گردآوری داده ها از جامعه آماری با استفاده از پرسشنامه و از روش میدانی استفاده شده است. برای اندازه گیری شاخص های تحقیق، جمع آوری داده ها و اطلاعات لازم از پرسشنامه استفاده شده و سوالات با عنایت به اهداف تحقیق و ماهیت موضوعی تحقیق به شکل باز، پنج گزینه ای) طیف لیکرت (طراحی شده است.

اعتبار محتوایی پرسشنامه

به منظور بررسی ابزار، پس از احصاء شاخص های همگرایی اعراب خوزستان، پرسشنامه در اختیار مدیران و کارشناسان آگاه به مسائل سیاسی و اجتماعی قرار گرفت و نظر صاحب نظران در خصوص اعتبار آن مثبت بوده است.

پایایی^۱ پرسشنامه

میزان پایایی در پژوهش حاضر از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده است. به طور کلی نتایج حاصل از بررسی پایایی پرسشنامه نهایی نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای پرسشنامه برابر ۰/۷۹ گزارش شده است.

یافته های پژوهش

یافته های توصیفی

توصیف متغیرهای پژوهش

در ادامه، شاخص های توصیفی هویت و شاخص های آن محاسبه و گزارش شده است: تجزیه و تحلیل توصیفی فرضیه اصلی:

جدول مشخصه های آماری متغیر هویت و همگرایی

		هویت		هویت
N	Valid	385	Skewness	1.079
	Missing	0	Std. Error of Skewness	.124
Mean		1.9948	Kurtosis	.659
Std. Error of Mean		.05468	Std. Error of Kurtosis	.248
Median		2.0000	Range	4.00
Mode		1.00	Minimum	1.00
Std. Deviation		1.07285	Maximum	5.00
Variance		1.151	Sum	768.00

داده های جدول بالا نشان می دهد که در متغیر هویت میانگین، میانه و انحراف استاندارد توزیع به ترتیب ۱,۹۹، ۲ و ۱,۰۷ است. توزیع از کجی مثبت برخوردار بوده و در نقطه اوج خود نسبت به توزیع نرمال دارای برآمدگی است. کمینه و بیشینه توزیع نمرات نیز ۱ تا ۵ است. براساس داده ای جدول توزیع فراوانی مربوط به این متغیر نیز ۷۴ درصد پاسخ دهندگان در حد زیاد و خیلی زیاد به گویه های مربوط به متغیر هویت پاسخ داده اند. از سوی دیگر در بخش دیگری از جدول ۶-۴ در متغیر همگرایی میانگین، میانه و انحراف استاندارد توزیع به ترتیب ۱,۲۶، ۱ و ۵۸ است. توزیع از کجی مثبت بالابرخوردار بوده و در نقطه اوج خود نسبت به توزیع نرمال دارای برآمدگی نسبتاً زیادی است. کمینه و بیشینه توزیع نمرات نیز ۱ تا ۳ است. براساس داده های جدول توزیع فراوانی مربوط به این متغیر نیز ۸۱ درصد پاسخ دهندگان در حد بالا به همگرایی با نظام سیاسی از طریق ارتباط مولفه هویت ابراز تمایل کرده اند.

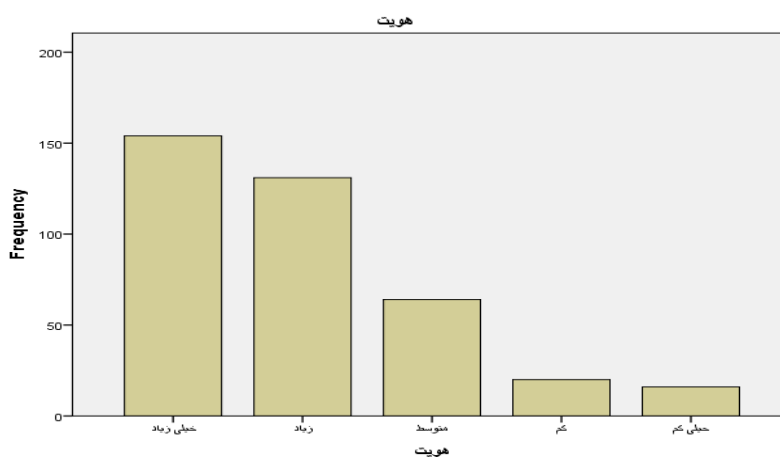
جدول توزیع فراوانی متغیر هویت ملی

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	خیلی زیاد	154	40.0	40.0	40.0
	زیاد	131	34.0	34.0	74.0
	متوسط	64	16.6	16.6	90.6
	کم	20	5.2	5.2	95.8
	خیلی کم	16	4.2	4.2	100.0
	Total	385	100.0	100.0	

جدول توزیع فراوانی متغیر همگرایی

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	بالا	312	81.0	81.0	81.0
	متوسط	45	11.7	11.7	92.7
	پایین	28	7.3	7.3	100.0
	Total	385	100.0	100.0	

Chart Bar

نمودار ستونی هویت ملی

تجزیه و تحلیل استنباطی فرضیه تحقیق:

جدول آزمون کالموگروف-اسمیرنوف متغیر هویت ملی

		sum2
N		385
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	56.3351
	Std. Deviation	7.49718
Most Extreme Differences	Absolute	.131
	Positive	.072
	Negative	-.131
Test Statistic		.131
Asymp. Sig. (2-tailed)		.000 ^c

با توجه به نتیجه آزمون کالموگراف - اسمیرنوف از انجایی که مقدار آماره محاسبه شده مبین رد فرض صفر است، در نتیجه فرض نرمال بودن توزیع متغیر در جامعه رد شده و در نتیجه نمی توان برای بررسی ارتباط متغیرها از آزمون های همبستگی پارامتری استفاده کرده و در نتیجه از آزمون های همبستگی ناپارامتری باید استفاده شود.

جدول آزمون همبستگی اسپیرمن

		هویت	
Spearman's rho	هویت ملی	Correlation Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	.
		N	385
	همگرایی	Correlation Coefficient	.693**
		Sig. (2-tailed)	.000
		N	385

داده های جدول ۴-۵ گویای آن است که بین دو متغیر هویت و همگرایی با حاکمیت ارتباط مثبت و معنی داری وجود دارد. ارزش ضریب همبستگی محاسبه شده (۰.۶۹) گویای همبستگی مثبت بین این دو متغیر است که مقدار محاسبه شده معنی دار است، در نتیجه می توان استنباط کرد که بین دو متغیر هویت و همگرایی ارتباط معنی دار و مثبتی وجود دارد.

نتیجه گیری

اهمیت استان خوزستان در مسائل قومی ناشی از فعالیت های قومی چند سال اخیر است که تحت تاثیر عوامل گوناگونی از جمله حضور بیگانگان و بحران های متعدد بوده است. شناخت و شناسایی زمینه های همگرایی اعراب خوزستان با حاکمیت و بررسی رابطه آن با احساس امنیت اجتماعی شهروندان آن از اهمیت خاصی برخوردار است.

به منظور نائل شدن به اهداف پژوهش و بررسی رابطه بین زمینه های همگرایی اعراب خوزستان با نظام سیاسی، برابر روش های علمی تحقیق، شاخص های هویت ملی کسب گردید که نتایج حاصل شده زیر حاکیست از سطح معناداری مطلوبی برخوردار است و باعث همگرایی اعراب خوزستان با نظام محسوب می گردند.

- برابر تجزیه و تحلیل انجام شده و احصاء شاخص های هویت ملی با همگرایی نتایج زیر حاصل شده است:

۷۴ درصد پاسخ دهندگان در حد زیاد و خیلی زیاد به گویه های مربوط به متغیر هویت ملی پاسخ داده اند.

۸۱ درصد پاسخ دهندگان در حد بالا به همگرایی با حاکمیت از طریق ارتباط مولفه هویت ملی ابراز تمایل کرده اند.

شاخص ها و مولفه های عمده هویت ملی که می تواند باعث همگرایی شوند عبارتند از:

فرهنگ مشترک، آداب و رسوم مشترک، وحدت در منابع، باورهای مشترک، ارزش های مشترک، جهان بینی مشترک، سرزمین مشترک، دولت مشترک، ارتباط و تعامل، داشتن زبان ملی و مشترک، حقوق شهروندی، ادبیات ملی، نژاد مشترک، سرنوشت مشترک و... از آنجایی که هویت ملی فرآیند پاسخگویی آگاهانه به پرسش هایی پیرامون خود، گذشته، کیفیت، زمان، تعلق خاستگاه اصلی و دایمی، حوزه تمدنی، جایگاه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ارزش های مهم از هویت تاریخی خود است؛ نتایج حاصله از تحقیق در ابعاد ذکر شده نشان می دهد که بین دو متغیر هویت و همگرایی ارتباط معنی دار و مثبتی وجود دارد.

هرچه مردم یک سرزمین و اقوام به نماد ها و ابعاد هویت ملی تعلق بیشتری داشته باشند زمینه های و بستر همگرایی بین آنها محکم تر شده و می تواند در پایداری نظام سیاسی اجتماعی نقش مهمی ایفا نماید.

قوم عرب یک از اقوام ایرانی است که به گواه تاریخ همواره تحت حکومت دولت های مرکزی و حوزه سرزمینی ایران بوده است. از این رو زمینه های متعددی برای همگرایی این قوم با نظام سیاسی متصور است.

بر اساس موارد ذکر شده بالا می توان اذعان کرد: که هویت ملی به عنوان اصلی ترین مولفه همگرایی قوم عرب با نظام سیاسی است که می تواند بیشترین تاثیر را بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان عرب زبان داشته باشد و نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران باید نسبت به رفع محرومیت و فقر در بین شهروندان عرب زبان همت گمارد و همچنین نسبت به ارتقای پدیده دینداری و تقویت باور های مذهبی بکوشد.

تجربیات محقق، نشان می دهد برخی اعراب تعصبات بی جا نسبت به هم زبانان خود دارند و در صورتی که کشور های عرب با تحریک دشمنان این مرز و بوم بخواهند در این زمینه سرمایه گذاری نمایند. می توانند زمینه های تفرقه و پراکندگی را بین اقوام مستقر در استان خوزستان مهیا نمایند. در این راستا نظام سیاسی باید با برنامه ریزی و همچنین رسیدگی به وضعیت مردم (برای جلوگیری از بروز زمینه های نفوذ) جلوی اقدامات تنش زا را گرفته و از طرفی با غنی نمودن فرهنگ و کاهش معضلات اجتماعی، حس همدلی و یکپارچگی بین شهروندان عرب زبان و سایر اقوام ایرانی گسترش یابد.

- منابع فارسی
- امان اللهی، اسکندر، (۱۳۸۳)، مناسبات قومی و وحدت ملی، بررسی موردی قوم لر، مجموعه همایش علمی «هویت ملی، بررسی نقش اقوام» معاونت اجتماعی وزارت کشور
- امیدی، علی، (۱۳۸۴)، نظریه بسیج سیاسی قومیت و راهکارهای مهار و پیشگیری مناقشات قومی، **مجله دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اصفهان**، سال نوزدهم، شماره ۴
- ایزدی، رجب، (۱۳۸۰)، نگاهی به یک دهه چالش بر سر هویت آذربایجان، مجموعه مدون (ایران، هویت، ملیت، قومیت) تهران، موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی
- برگر، پیترو، توماس، لوکان (۱۳۷۵) **ساخت اجتماعی واقعیت**، ترجمه فریبرز مجیدی، تهران، انتشارات علمی فرهنگی
- بیانی، شیرین (۱۳۸۰)، **دین و دولت در عهد ساسانی**، تهران، نشر جامی
- تاجیک، محمد رضا، (۱۳۸۴) **روایت هویت و غیریت در میان ایرانیان**، تهران، فرهنگ گفتمان.
- توادز، ناتیا (۱۳۷۸) **هویت ملی و خود آگاهی ملی**، ترجمه محمود عبدالله زاده، نامه فلسفه، سال سوم، شماره اول.
- جعفری ولدانی، اصغر، (۱۳۷۱) **کانون های بحران در خلیج فارس**، کیهان، تهران.
- جلابی مقدم، مسعود. (۱۳۷۹). **درآمدی بر جامعه شناسی دین**. تهران: مرکز.
- حاجیانی، ابراهیم، (۱۳۷۹) تحلیل جامعه شناسی هویت ملی در ایران و طرح فرضیه، **مجله مطالعات ملی**، سال دوم، شماره ۵ پاییز.
- حاجیانی، (۱۳۷۹) **مساله هویت ملی در ایران، فصلنامه مطالعات ملی**، سال دوم، شماره پنجم.
- حاجیانی، ابراهیم، (۱۳۸۳)، روابط قومی و وحدت ملی، مجموعه گفتارهای همایش علمی «هویت ملی، بررسی نقش اقوام» معاونت اجتماعی وزارت کشور
- حافظ نیا، محمد رضا و احمدی پور، زهرا و قادری حجت، مصطفی، (۱۳۸۹) **سیاست و فضا**، تهران، انتشارات پاپلی.
- رضوی، سید ابوالفضل، گل افشان، عزیز (۱۳۹۴) **پژوهشنامه تاریخ محلی ایران**، زمستان ۱۳۹۴ شماره ۷

- مکنزی، یان و دیگران، (۱۳۷۵) **مقدمه ای بر ایدئولوژی های سیاسی**، م. قائد، تهران، نشر مرکز،
- رضوی، سید ابوالفضل، (۱۳۸۷)، **ایران وهویت ایرانی، ماهنامه زمانه**، سال هفتم، شماره ۷۰
- صالحی امیری، سیدرضا، (۱۳۸۵)، **مدیریت منازعات قومی در ایران**، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت
- عزیزی پروانه، مفرد امیر عباس، (۱۳۹۱) **بررسی عوامل موثر و تاثیر گذار در همگرایی قومیت ها با تاکید بر ساختار امنیت کشور ایران**،
- قمری، داریوش، (۱۳۸۴) **همبستگی ملی در ایران**، تهران، موسسه مطالعاتی ملی.
- قمری، داریوش، (۱۳۸۴)، **همبستگی ملی در ایران**، تهران انتشارات تمدن ایرانی
- کریمی پور، یدالله (۱۳۸۰) **طرح جامع مطالعات مرزی**، کتاب دوم چشم انداز فرهنگی - اجتماعی، اداره کل امور مرزی، تهران
- کریمی، علی (۱۳۷۸) **مدیریت سیاسی در جوامع چند فرهنگی**، تهران، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.
- کفاش، جمشید، (۱۳۸۲)، **زمینه های انسجام ملی در آذربایجان، فصلنامه مطالعات ملی**، سال چهارم، شماره ۲
- مجتهد زاده، پیروز، (۱۳۹۱) **فلسفه کارکرد ژئوپلیتیک- مفاهیم و نظریه ها در عصر فضای مجازی**، تهران، انتشارات سمت.
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۴)، **دموکراسی وهویت ایرانی**: شماره پنجم و ششم، صفحه (۲۲۱)
- مطهری، مرتضی (۱۳۵۷)، **خدمات متقابل اسلام و ایران**، قم، انتشارات صدرا.
- مفرد، امیر عباس (۱۳۸۹)، **عوامل موثر و تاثیرگذار در همگرایی قومیتها**، ارابه در همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت. زاهدان.
- الهامی، داود (۱۳۷۰)، **مبانی حکومت اسلامی**، قم، انتشارات موسسه علمی و فرهنگی سید الشهداء
- یونسی، علی، (۱۳۸۷)، **وحدت وانسجام ملی ایرانیان**، بنیادها و ریشه ها، مجموعه مقالات همایش ملی «تنوع فرهنگی، همبستگی ملی» مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.

